

[B] **VLAAMSE COLLABORATEURS ALS
SLACHTOFFERS?**

In 2015 is het vijfenzeventig jaar geleden dat België voor een tweede keer door de Duitsers werd bezet. Zo'n herdenking levert altijd een nieuwe stroom aan publicaties op. Zo ook *En nu gaan ze boeten! Repressie tegen zwarten in Vlaanderen na WOII* van de historicus en journalist Geert Clerbout. Het boek handelt over het geweld op straat tegen collaborateurs tijdens de bevrijding, de bestraffing van collaboratie door de Belgische staat en de herinnering aan deze periode.

Dit is natuurlijk lang niet het eerste boek over de bestraffing van de collaboratie. Direct na de bevrijding waren het vooral de collaborateurs uit Vlaams-nationalistische kringen die met gevoel voor dramatiek in talloze geschriften het beeld van de onschuldige, Vlaamsgezinde idealist schetsten die het slachtoffer was geworden van een buitensporige repressie. Zo verscheen bijvoorbeeld al in 1945 het pamflet *Zwartboek der zwarten* over de geweldplegingen tegen Vlaamse collaborateurs bij de bevrijding. In dergelijke publicaties werd de mythe geschapen dat de naoorlogse bestraffing gericht was op de onderdrukking van het Vlaams-nationalisme in plaats van op de samenwerking met de vijand. Logisch sluitstuk van de morele diskwalificatie van deze bestraffing was de amnestie-eis voor alle veroordeelde collaborateurs.

Door deze stroom aan publicaties domineerde in Nederlandstalig België al snel het beeld van de Vlaamse collaborateur als slachtoffer van de naoorlogse repressie. De veel bekeken televisieserie *De tijd der vergelding* van Maurice De Wilde droeg ook bij tot het beeld van een onrechtvaardige bestraffing. In de visie van De Wilde waren kleine garnalen onterecht zwaar gestraft en hadden grote vissen de dans ontsprongen. Pas met de studie *Onverwerkt verleden* uit 1991 werd de mythe van een anti-Vlaamse, strenge en onrechtvaardige bestraffing ondergraven. Vervolgens stimuleerde dit werk van o.a. Luc Huyse tot op de dag van vandaag nieuw wetenschappelijk onderzoek dat dit beeld van een buitensporige bestraffing weerlegt. Clerbout stelt in zijn inleiding dan ook terecht vast dat de mythes aangaande dit onderwerp door allerhande onderzoeken allang zijn doorbroken. Tegelijkertijd

Verzetslieden arresteren van collaboratie verdachte personen in Peer, september 1944, Foto NIOD.

constateert hij dat dergelijke studies de mythevorming niet hebben afgezwakt. De auteur wil vervolgens uitzoeken hoe dit komt. Dat is op zichzelf een interessante vraag. Het boek komt echter niet met een verklaring, maar blaast lang doorgeprikte mythes juist nieuw leven in.

De beleving van de bestraffing staat in het boek centraal. De focus ligt steeds op Vlaanderen, een keuze die gezien de communautaire lading van het onderwerp niet onschuldig is, maar nergens wordt toegelicht. Voor dit boek heeft Clerbout zelf nauwelijks origineel onderzoek verricht. Hij steunt op partijdige bronnen die doelbewust het beeld van de Vlaamse collaborateur als slachtoffer van de naoorlogse repressie opriepen. Zo grijpt hij veelvuldig terug op de interviews die De Wilde afnam en waarmee hij zijn vooropgestelde ideeën probeerde te bewijzen. Daarnaast maakt Clerbout gebruik van andere gekleurde bronnen zoals *Het zwartboek der zwarten*. Met onze kennis van nu over het gecultiveerde slachtofferschap van de Vlaams-nationalisten is het problematisch om een dergelijke bron kritiekloos over te nemen.

Welke boodschap wil de auteur meegeven met zijn boek? Door de geschiedenis van de repressie vanuit het perspectief van de 'getroffenen' te vertellen, rijst een beeld op van slachtofferschap van collaborateurs. De auteur schetst hoe bij de bevrijding de bevolking en het verzet de verdachten van collaboratie (die zich vaak van geen kwaad bewust zouden zijn geweest) te lijf gingen en hoe de Belgische overheid de gevangenen in kampen

opsloot. Daar zouden ze honger lijden en soms worden gefolterd. Al te veel (onschuldige) mensen zouden vastgezet zijn, want binnen enkele maanden kwam het gros ervan immers alweer vrij. Ook de gerechtelijke vervolging zou willekeurig en buitensporig geweest zijn. De gevolgen van de bestraffing zouden de getroffen gezinnen nog hun hele verdere leven meedragen.

Niemand zal het geweld bij de bevrijding, het geïmproviseerde karakter van de interneringskampen en de onzekerheid waar verdachten mee te maken kregen, ontkennen. Maar door enkel aandacht te hebben voor het perspectief van de “slachtoffers” en door hun lot af te meten aan hedendaagse, morele standaarden, ontstaat een vertekend beeld dat uit de historische context wordt getild. In deze onzekere periode was er inderdaad sprake van tekorten aan brandstof, materialen en voedsel. Maar dit hadden de opgesloten verdachten gemeen met de hele Belgische bevolking en was dus geen bewuste politiek van de kwaadwillig voorgestelde Belgische overheid. Dat binnen korte tijd al zoveel mensen weer werden vrijgelaten, wijst niet op overdrijving, maar op de urgentie van de hele zaak. Van september 1944 tot mei 1945 waren de Duitsers immers nog niet verslagen en was de uitkomst van de oorlog nog onzeker. Opsluiting moest dan ook verhinderen dat collaborateurs zouden vluchten of de Duitsers in deze cruciale laatste maanden zouden bijstaan in hun oorlog.

Een vertekend beeld ontstaat ook door bijzonder veel aandacht te vestigen op de executie van enkele figuren zoals Borms, Laplasse en Brouns. Zij zouden immers later in de Vlaams-nationalistische canon tot martelaren worden verheven. De andere geëxecuteerden blijven grotendeels buiten beeld, wat je doet afvragen waarom nu juist deze mensen worden opgevoerd. Door de focus alleen op Vlaanderen te leggen, verdwijnt bovendien het feit naar de achtergrond dat Franstaligen vaker ter dood werden veroordeeld dan Nederlandstaligen. Ook het gegeven dat in Franstalig België überhaupt strenger werd gestraft, wordt zo van ondergeschikt belang gemaakt.

De bestraffing was strenger in het begin, maar de Belgische overheid verzachtte dit al snel via allerlei maatregelen. Hierdoor was eind jaren veertig het gros van de collaborateurs weer op vrije voeten en

waren de juridische gevolgen in de jaren zestig bijna allemaal teruggedraaid. Toch zou volgens Clerbout de harde, buitensporige bestraffing en het uitblijven van amnestie aan de basis liggen van de radicalisering van de Vlaamse Beweging (p. 189). Om zijn argument te staven verwijst hij naar Nederland, waar in de jaren vijftig een algemeen pardon zou hebben plaatsgevonden (p. 176). Die uitspraak is uit de lucht gegrepen. In Nederland, waar verhoudingsgewijs twee keer meer mensen op verdenking van collaboratie werden opgesloten dan in België, duurde de afronding van de bestraffing juist veel langer. Ook zouden NSB'ers, geheel anders dan VNV'ers in Vlaanderen, nooit meer deel uitmaken van het politieke of maatschappelijke leven.

Clerbout stelt collaborateurs voor als slachtoffers en de Belgische staat en straat als haatdragend. Collaboratie wordt niet behandeld als bewuste steun aan de nazibezetter en diens totale oorlog, maar soms zelfs vergoelikt. Zo stelt hij bijvoorbeeld dat sommige collaborateurs door het voeren van “de politiek van het minste kwaad” in feite patriotten waren (p. 67). Clerbouts voorstelling van zaken sluit dan ook aan bij de zwarte mythes over de repressie. Die keuze is natuurlijk zijn volste recht. Problematischer is echter dat hij doet uitschijnen dat hij het actuele onderzoek in zijn boek verwerkt. Het notenapparaat omvat verwijzingen naar recente wetenschappelijke studies. Hiermee lijkt de auteur zich in te dekken voor het mogelijke verwijt vooringenomen te zijn, maar echt rekening houden met dat onderzoek doet hij eigenlijk niet. De wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp wordt volledig ondergeschikt gemaakt aan de beleving van de Vlaamse “getroffenen”. De combinatie van partijdige bronnen en een selectieve lezing van de wetenschappelijke historiografie over dit onderwerp leidt tot een vreemd amalgaam. Terwijl het martelaarschap van de collaborators in ellenlange passages uit de doeken wordt gedaan, worden de bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek in korte stukjes weggemoffeld.

Hoe dit alles nu te verklaren? Gaat het hier om onkunde, om een politieke agenda of jaagt de auteur sensatie na in de hoop meer boeken te verkopen? Misschien is het een combinatie van dit alles. Wat het in ieder geval oplevert is een slordig, moralistisch

boek vol tegenstrijdigheden dat een voorstelling van zaken geeft die na de oorlog bewust in het leven is geroepen door de voormalige Vlaamse collaborateurs. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit boek met gejuich is onthaald bij de erfgenamen van de Vlaamse collaboratie.

HELEN GREVERS

GEERT CLERBOUT, *En nu gaan ze boeten! Repressie tegen zwarten in Vlaanderen na WOII*, Van Halewyck, Leuven, 2015, 222 p.
